

CZU: 341.63:347.99

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7277401>

LIMITELE INTERVENȚIEI INSTANȚELOR JUDECĂTOREȘTI ÎN CADRUL CONTROLULUI ASUPRA HOTĂRĂRILOR ARBITRALE INTERNAȚIONALE

Aurel BĂIEȘU

Universitatea de Stat din Moldova

Prezentul articol este consacrat problematicii controlului jurisdicțiilor statale asupra desfășurării arbitrajului comercial internațional în domeniile principale ale acestui control: acțiunea în anularea (desființarea) hotărârii arbitrale și procedura recunoașterii și executării hotărârii arbitrale străine. În baza unui studiu comparat al instrumentelor internaționale, dreptului pozitiv, jurisprudenței și al doctrinei, se argumentează ideea necesității asigurării, în cadrul interacțiunii jurisdicțiilor statale și a celor arbitrale, a unui echilibru just între două principii aplicabile în materia dată, care sunt, pe de o parte, principiul controlului minim necesar al jurisdicțiilor statale asupra desfășurării arbitrajului, iar, pe de altă parte, principiul autonomiei arbitrajului, ca modalitate alternativă de înlăptuire a justiției în cauzele comerciale internaționale.

Cuvinte-cheie: *arbitraj comercial internațional, ordine publică, principii fundamentale ale dreptului, tribunal arbitral, instanță judecătorească, hotărâre arbitrală străină, desființarea hotărârii arbitrale.*

LIMITS OF COURTS INTERVENTION IN THE CONTROL OF INTERNATIONAL ARBITRAL AWARDS

This article is devoted to the issue of the state jurisdictions control over international commercial arbitration in the main areas of this control: the action in setting aside arbitral award and the procedure for recognition and enforcement of foreign arbitral award. Based on a comparative study of international instruments, positive law, jurisprudence and doctrine, the idea of the need to ensure, in the interaction of state jurisdictions and arbitral tribunals, a fair balance between two applicable principles in the given matter, which are, on the one hand, the principle of the minimum necessary control of state jurisdictions over the conduct of arbitration, and on the other hand, the principle of the autonomy of arbitration, as an alternative way of justice in international commercial cases, is argued.

Keywords: *international commercial arbitration, public policy, fundamental principles of law, arbitral tribunal, court, foreign arbitral award, setting aside arbitral award.*

Introducere

În cadrul arbitrajului comercial internațional vin în concurență două principii. Pe de o parte – principiul autonomiei arbitrajului, care reflectă preocuparea de a defini și a limita clar intervenția instanțelor de stat în arbitrajul comercial internațional, având în vedere faptul că părțile la o convenție de arbitraj au hotărât din proprie voință să excludă competența acestor instanțe și preferă rapiditatea, suplețea și caracterul definitiv al procesului de arbitraj. Pe de altă parte – principiul controlului minim necesar al jurisdicțiilor statale asupra desfășurării arbitrajului. Domeniile principale în care se manifestă acest control sunt: a) acțiunea în anularea (desființarea) hotărârii arbitrale; b) procedura recunoașterii și executării hotărârii arbitrale străine (exequaturul). Caracterul minim al controlului se traduce în instituirea unor limite, circumscrise prin convențiile internaționale și prin legislațiile naționale, în interiorul cărora se exercită acest control. Legea Republicii Moldova nr.24 din 2008 cu privire la arbitrajul comercial internațional (în continuare – Legea 24/2008) [1], care se bazează pe Legea-model a UNCITRAL privind arbitrajul comercial internațional¹ (în continuare – Legea-model) [2], dispune că „asupra relațiilor reglementate de prezenta lege nu se admite nici o intervenție din partea instanțelor de judecată, cu excepția cazurilor prevăzute de prezenta lege” (art.5). Potrivit prevederilor aceleiași legi, această limitare se bazează pe trei piloni fundamentali: 1) motivele de anulare sunt enumerate într-o listă închisă;

¹ Legea-model a UNCITRAL privind arbitrajul comercial internațional a fost adoptată de Comisia Națiunilor Unite pentru Dreptul Comerțului Internațional (UNCITRAL) la 21 iunie 1985, la cea de-a XXVII-a sesiune. Adunarea Generală a ONU, în rezoluția sa 40/72 din 11 decembrie 1985, a recomandat „ca toate statele să acorde atenția cuvenită Legii-model privind arbitrajul comercial internațional din cauza interesului de uniformitate în legislația referitoare la procedurile arbitrale și a nevoilor specifice ale practicii arbitrajului comercial internațional”.

judecătorul poate anula hotărârea arbitrală doar pentru aceste motive; 2) cererea de desființare este singurul remediu posibil; nici revizuirea în fond, nici aprecierea faptelor și a modului în care arbitrii au aplicat legea, în general, nu sunt posibile; 3) termenul de exercitare a căii de atac este scurt; cererea trebuie făcută în termen de trei luni de la primirea hotărârii (art.37).

Atât Legea 24/2008 (art.37), cât și Codul de procedură civilă (art.480) conțin lista exhaustivă a temeiurilor pentru desființare, care reproduce, în general (dar nu exact), temeiurile de anulare a sentinței arbitrale inserate în art.34 par.2 din Legea-model. Aceste temeiuri sunt, în principiu, aceleași ca și cele din art.36 par.1 din Legea-model, referitor la refuzul recunoașterii și executării sentințelor arbitrale străine, care, la rândul lor, sunt preluate din articolul V al Convenției de la New York privind recunoașterea și executarea sentințelor arbitrale străine (în continuare – Convenția de la New York) [3]. Respectivetele temeiuri se împart în două categorii. Pe de o parte, există temeiurile care trebuie dovedite de către o parte, și anume: incapacitatea de a încheia o convenție de arbitraj; nulitatea convenției; neanunțarea privind numirea unui arbitru sau a procedurii de arbitraj sau imposibilitatea unei părți de a-și exercita drepturile; faptul că hotărârea se referă la chestiuni care nu fac obiectul arbitrajului; faptul că constituirea tribunalului arbitral sau desfășurarea procedurii arbitrale sunt incompatibile cu acordul efectiv dintre părți sau, în lipsa unui astfel de acord, cu legea. Pe de altă parte, sunt enumerate temeiurile de anulare care pot fi examinate de instanța de stat din proprie inițiativă, respectiv, nearbitrabilitatea obiectului litigiului și încălcarea ordinii publice. Comparând prevederile respective din Legea 24/2008 și cele din Codul de procedură civilă, putem observa unele discrepanțe între textele legale. Astfel, Legea 24/2008, printre temeiurile de desființare a hotărârii arbitrale, numește și *incapacitatea uneia din părțile convenției de arbitraj*, temei ce nu se regăsește în lista cuprinsă în Codul respectiv. Pe de altă parte, Codul de procedură civilă conține două temeiuri pe care nu le întâlnim în Legea 24/2008: *hotărârea arbitrală nu cuprinde dispozitivul și temeiurile, locul și data pronunțării ori nu este semnată de arbitri și dispozitivul hotărârii arbitrale cuprinde dispoziții care nu pot fi executate*. Totodată, Legea 24/2008 dispune că instanța de judecată poate desființa hotărârea arbitrală, *inter alia*, dacă: „(...) *va constata că hotărârea arbitrală contravine ordinii publice a Republicii Moldova*”, iar în termenii art.480 CPC RM, temeiul respectiv are următoarea formulare: „[...] *hotărârea arbitrală încalcă principiile fundamentale ale legislației Republicii Moldova sau bunele moravuri*”. Problema discrepanțelor a fost remarcată și în Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj, nr.2 din 30.03.2015, în care se menționează: „[...] prevederile art.37 alin.(2) din Legea 24/22.02.2008 concurează cu prevederile similare din art.480 alin.(2) CPC al RM [...]”, iar soluția propusă de CSJ este aceea că „[...] la examinarea unor astfel de cereri urmează a se ține cont de temeiurile prevăzute, coroborate între ele” [4].

În contextul discrepanțelor dintre prevederile legale citate, se pune problema de a stabili dacă categoria de „*ordine publică*”, cu care operează Legea 24/2008, este identică cu categoria „*principiile fundamentale ale legislației Republicii Moldova sau bunele moravuri*” din art.480 CPC RM. În considerarea problemei evocate, în cele ce urmează vom proceda la o analiză mai amplă și aprofundată a noțiunii „*ordine publică*” în corelație cu noțiunea „*principii fundamentale a dreptului*”, prin prisma izvoarelor internaționale, dreptului și jurisprudenței comparate și a doctrinei.

Noțiunea „*ordine publică*”. Datorită naturii „*evolutive și relative*” a ordinii publice, o definiție exhaustivă a acestei noțiuni nu este nici posibilă, nici dezirabilă [5, p.33]. De-a lungul anilor, în jurisprudența comparată au fost formulate un șir de definiții, în încercările de a uniformiza înțelegerea și aplicarea acestei noțiuni. Camera Lorzilor din Anglia în 1853 a descris ordinea publică (*public policy*) drept „*acel principiu de drept care susține că niciun subiect nu poate face în mod legal ceea ce are tendința de a fi dăunător publicului sau împotriva binelui public*” [6]. În termenii deciziei frecvent citate a Curții de Apel a SUA pentru al doilea district în cauza Parsons, „*executarea hotărârilor arbitrale străine nu poate fi refuzată [în baza „ordinii publice*], decât dacă această executare este de natură să submineze cele mai fundamentale valori ale moralității și justiției statului forului” [7]. În 1990, Curtea Federală de Justiție din Germania a statuat: „*O încălcare a principiilor esențiale ale dreptului german (ordre public) există numai dacă hotărârea arbitrală contravine unei reguli de bază pentru viața publică sau comercială sau dacă contravine ideii germane de justiție într-un mod fundamental. O simplă încălcare a legii de fond sau de procedură aplicată de tribunalul arbitral nu este suficientă pentru a constitui o astfel de încălcare*” [8]. Jurisprudența elvețiană la fel face referință la noțiunea „*justiție*”; Tribunalul Federal din Elveția a declarat drept contrară ordinii publice o hotărâre care ofensează „*intolerabil*” concepțiile elvețiene despre justiție [9].

Clasificarea „ordinii publice”

În primul rând, „ordinea publică” poate fi clasificată prin raportare la distincția fond-procedură: ordinea publică „de fond” sau „materială” se referă la conținutul unei hotărâri arbitrale, în timp ce „ordinea publică procedurală” se referă la procedura conform căreia se pronunță o hotărâre arbitrală.

În al doilea rând, „ordinea publică” poate aparține unei singure națiuni, *i.e.* „ordine publică națională”, sau comunității internaționale în ansamblu, *i.e.* „ordine publică transnațională”. Ordinea publică națională este împărțită în continuare în: a) „ordinea publică internă”, *i.e.* ordinea publică care se aplică pe teritoriului unui stat, în sensul că are incidență doar asupra tranzacțiilor sau relațiilor care nu implică niciun element de extraneitate și b) „ordinea publică internațională”, *i.e.* ordinea publică care se aplică extraterritorial, în sensul că are incidență asupra relațiilor care implică elemente de extraneitate. În doctrină se face deosebire între categoria „ordinea publică internațională”, care este „națională” (în sensul că face parte din ordinea publică națională), și „ordinea publică transnațională” exprimată de asemenea prin termenii „ordine publică „real” sau „cu adevărat” internațională” (*‘truly international public policy’, ‘genuinely international public policy’, ‘really international public policy’, ‘supranational public policy’* – engl; *‘ordre public reellement international’* – fr.) [5, p.34].

Conceptul „ordine publică transnațională” sau „ordine publică cu adevărat internațională” are o sferă destul de restrânsă, dar de aplicare universală, cuprinzând reguli fundamentale ale dreptului natural, principiile justiției universale, *jus cogens* în dreptul internațional public și principiile generale de moralitate acceptate de cele ce sunt denumite „națiuni civilizate” [10, p.273]. Deși nu sunt exemple în care o instanță a aplicat în mod expres „ordinea publică transnațională”, există câteva decizii care fac referire în mod clar la conceptul vizat, cum ar fi, de exemplu, cazurile în care s-a recunoscut că anumite activități, cum ar fi corupția, traficul de droguri, contrabanda și terorismul, sunt ilicite în întreaga lume [6].

„Ordinea publică internă” vs „ordinea publică internațională”

În literatură s-a menționat că, deși articolul V-2 (b) din Convenția de la New York se referă în mod expres la „ordinea publică a acelei țări”, cu referire la țara în care sunt necesare recunoașterea și executarea sentinței arbitrale străine, totuși, atunci când vine vorba de evaluarea caracterului internațional sau intern al ordinii publice, majoritatea instanțelor recunosc că este puțin probabil ca o simplă încălcare a dreptului intern să constituie un motiv pentru refuzul recunoașterii sau al executării sentinței arbitrale pe baza ordinii publice. Nu orice regulă de drept care aparține ordinii publice interne este în mod necesar parte a ordinii publice internaționale; ordinea publică internațională, conform unei doctrine general acceptate, se limitează la încălcarea concepțiilor cu adevărat fundamentale ale ordinii juridice în țara dată [11].

Este de remarcat că „ordinea publică internațională” (cu precădere față de, pur și simplu, „ordinea publică”), ca temei pentru refuzul recunoașterii sau executării unei hotărâri arbitrale, este din ce în ce mai frecvent menționată expres în legislații (*e.g.* art.1520 din Codul de procedură civilă al Franței, art.1096 lit.f) din Codul de procedură civilă al Portugaliei) și în hotărârile judecătorești. De exemplu, Curtea de Apel din Milano a considerat că ordinea publică menționată la articolul V.2 (b) din Convenția de la New York este ordinea publică internațională [12, p.725].

În această ordine de idei, putem conchide că și în legislația noastră, în prevederile menționate mai sus, sintagma „ordinea publică din Republica Moldova” trebuie înțeleasă ca ordine publică internațională în sensul general acceptat în convențiile internaționale, dreptul și jurisprudența comparată și în doctrină și nu doar ca ansamblu de norme imperative ale dreptului intern.

„Ordinea publică internațională” vs „normele imperative”

Este incontestabil faptul că anumite reguli imperative îndeplinesc criteriul unei excepții de ordine publică, care poate fi invocată pentru a se opune recunoașterii și executării unei hotărâri arbitrale. Cu toate acestea, au fost exprimate opinii diferite dacă anumite norme imperative îndeplinesc acest criteriu în contextul recunoașterii și executării hotărârilor străine în domenii precum dreptul concurenței, falimentul, protecția muncii, protecția consumatorilor, ratele dobânzii, reglementările valutare, interdicții de export și contracte la termen (*futures*) [9, p.257-258].

S-a afirmat că încălcarea printr-o hotărâre arbitrală a unei reguli pur și simplu imperative (adică, o regulă de la care părțile nu pot deroga, dar care nu afectează într-un mod esențial interesele statului) până la punctul de a face aplicarea sa obligatorie pentru faptele cauzei) nu ar trebui să excludă recunoașterea sau executarea

hotărârii, chiar dacă această regulă face parte din legea forului, din legea aplicabilă contractului, din legea locului de executare a contractului sau din legea sediului arbitrajului. În conformitate cu litera și spiritul Convenției de la New York, în principiu, normele obligatorii ale forului de executare ar trebui considerate parte a ordinii publice a acelui for doar atunci când reflectă noțiunile fundamentale de moralitate și justiție ale acestui for, de la care nu se poate deroga [13].

Unii autori susțin că între categoriile juridice „ordine publică” și „norme imperative” există deosebiri esențiale. Potrivit unei opinii, ordinea publică este un mecanism care intervine după operarea regulii conflictuale pentru a anula o lege străină a cărei aplicare ar produce un rezultat șocant în ceea ce privește concepțiile forului. Normele imperative sunt, la rândul lor, reguli interne pe care ordinea juridică a forului le consideră aplicabile în orice caz într-un anumit domeniu geografic, înainte de orice consultare a regulii conflictuale și indiferent de legea desemnată de aceasta din urmă. Prin urmare, potrivit opiniei vizate, aceste categorii sunt diferite [14, p.1 și urm.].

Definiția, conținutul și practica aplicării „ordinii publice internaționale”

Încercări de a defini conceptul de ordine publică internațională (în sensul în care aceasta este parte componentă a ordinii publice naționale) au fost întreprinse atât în jurisprudența comparată, cât și în doctrină. Bunăoară, jurisprudența italiană a definit această categorie juridică ca fiind „un set de principii universale împărtășite de națiunile aceleiași civilizații, ce au ca scop protecția drepturilor fundamentale ale omului, consacrate, deseori, în declarații și convenții internaționale” [15]. În Elveția, Tribunalul Federal a concluzionat într-o decizie din 2006 că „o hotărâre este incompatibilă cu ordinea publică dacă nesocotește valorile esențiale și larg recunoscute care, conform concepțiilor predominante în Elveția, ar trebui să constituie fundamentul oricărei ordini juridice” [16].

În doctrină, autorii francezi Ph.Fouchard, E.Gaillard și B.Goldman consideră că această noțiune, fiind nucleul ordinii publice interne, nu poate fi înțeleasă decât prin prisma conceptului francez de ordine publică internațională care constă din „ansamblul de valori, de la care ordinea juridică franceză nu poate deroga nici în situații cu caracter internațional” [17, p.969]. În aceeași ordine de idei, notoriul profesor olandez P.Sanders afirmă că „ordinea publică internațională, conform unei doctrine general acceptate, se limitează la încălcarea concepțiilor fundamentale ale ordinii juridice în țara în cauză” [18].

Asociația de Drept Internațional, în Rezoluția 2/2002, adoptată la a 70-a Conferință de la New Delhi (India, 2-6 aprilie 2002), utilizează expresia „ordine publică internațională” pentru a desemna setul de principii și reguli adoptate de un stat care, prin natura lor, pot împiedica recunoașterea sau executarea hotărârii arbitrale pronunțate în contextul unui arbitraj comercial internațional, atunci când recunoașterea sau executarea acestei sentințe ar avea drept rezultat încălcarea acestora, fie din cauza procedurii la finalul căreia a fost pronunțată sentința (ordinea publică internațională procedurală), fie din cauza conținutului sentinței (ordinea publică internațională de fond). Potrivit Rezoluției citate, ordinea publică internațională a unui stat cuprinde: (i) principiile fundamentale referitoare la justiție și morală, pe care statul dorește să le protejeze, chiar și atunci când nu este direct vizat; (ii) reguli destinate să servească interesele politice, sociale sau economice ale statului, cunoscute sub numele de legi imperative („*lois de police*”) sau „legi ale ordinii publice”; și (iii) datoria statului de a-și respecta obligațiile față de alte state sau organizații internaționale [13].

Exigențele de ordine publică internațională vizează atât categoria de „ordine publică procedurală”, cât și cea „de fond”. *Ordinea publică procedurală* se traduce prin obligația de a respecta exigențele elementare ale unei justiții echitabile în cadrul procedurii arbitrale și vizează, în principal, respectarea dreptului la apărare, a contradictorialității și a egalității părților. În jurisprudența elvețiană s-a statuat că ordinea publică procesuală garantează părților dreptul la o judecată independentă asupra concluziilor și faptelor supuse tribunalului arbitral într-o manieră conformă cu legea procesuală aplicabilă; are loc o încălcare a ordinii publice procesuale atunci când au fost încălcate principii fundamentale și general recunoscute, ceea ce duce la o contradicție intolerabilă cu sentimentul dreptății, astfel încât decizia apare incompatibilă cu valorile recunoscute într-un stat de drept. În ceea ce privește *ordinea publică de fond (materială)*, s-a relevat că o hotărâre este contrară ordinii publice materiale atunci când încalcă principiile fundamentale ale dreptului material până la punctul de a nu mai fi conciliabilă cu ordinea juridică determinată și cu sistemul de valori. Aceste principii includ, în special, fidelitatea contractuală, respectarea regulilor bunei-credințe, interzicerea abuzului de drept, interzicerea măsurilor discriminatorii sau de deposedare, precum și protecția persoanelor care sunt incapabile din punct de vedere civil [16].

Cu toate acestea, pentru a stabili dacă un principiu care face parte dintr-un sistem juridic trebuie considerat suficient de fundamental pentru a justifica refuzul de a recunoaște sau de a executa o hotărâre, instanța de stat ar trebui să ia în considerare, pe de o parte, caracterul internațional al cauzei și legăturile acesteia cu sistemul juridic al forului, iar, pe de altă parte, existența sau nu a unui consens în cadrul comunității internaționale asupra principiului în cauză (convențiile internaționale pot fi un semn al existenței unui astfel de consens) [13].

Referitor la *practica aplicării instituției „ordinea publică internațională”* în jurisprudența comparată, studiile efectuate demonstrează că invocarea acestui temei de anulare a sentințelor arbitrale sau de refuz al exequaturului are loc destul de des, însă cererile respective sunt acceptate foarte rar de instanțele de judecată [8, p.262]. Printre rarele cauze în care a fost invocată „ordinea publică materială”, în studiile de specialitate se fac referințe, *inter alia*, la așa spețe în care:

- hotărârea a contravenit valorilor constituționale fundamentale, precum separația puterilor și suveranitatea parlamentară [19];
- hotărârea a încălcat interesele naționale ale statului forului [20];
- hotărârea a dispus părții care se opune recunoașterii și executării silite să plătească dobândă într-o sumă considerată excesivă în raport cu standardele *lex fori* [21].

Mult mai frecvente sunt cauzele în care jurisdicțiile statale au respins cererile prin care s-a invocat încălcarea ordinii publice materiale ca temei de refuz al executării unei hotărâri arbitrale străine, în special în cazul în care:

- s-a susținut că legea aplicabilă fondului litigiului nu a fost corect aplicată de tribunalul arbitral [22];
- hotărârea a acordat o sumă mare care părea să reprezinte o anticipare a unor daune viitoare [23];
- s-a susținut că penalitatea contractuală impusă de tribunalul arbitral în sumă de 40% din valoarea obligației contractuale principale a atins o sumă disproporționată [8, p.264];
- partea care s-a opus executării a susținut că penalitățile prevăzute în contract și impuse de tribunalul arbitral nu erau rezonabile în raport cu prejudiciul efectiv rezultat din încălcarea contractului menționat [24];
- partea care s-a opus executării susținuse că dispunerea executării în natură a obligației a contravenit ordinii publice, întrucât ar fi fost oportună acordarea de daune-interese pecuniare [25].

În afară de tendința care se remarcă în majoritatea jurisdicțiilor naționale de a conferi noțiunii în cauză o interpretare îngustă, se remarcă și faptul că tribunalele au recunoscut constant că ordinea publică nu oferă posibilitatea de a invoca caracterul eronat al sentinței arbitrale [8, p.261-262]. Astfel, Curtea de Casație din Franța, într-o decizie din 23.02.1994, a respins un recurs care, sub pretextul încălcărilor ordinii publice, tindea în realitate să obțină o revizuire în fond, interzisă în materia arbitrajului internațional, a sentinței pe care partea condamnată o considera „eronată în drept, contradictorie, injustă și, în consecință, contrară ordinii publice internaționale”. În context, Curtea de Casație a statuat că o simplă judecată greșită (*mal jugé*), o eroare de interpretare a legii aplicabile fondului, o eroare în calificarea juridică, un raționament juridic lipsit de pertinentă, o apreciere greșită a faptelor cauzei nu constituie, în sine, temeiuri de anulare sau de refuz în executarea sentinței arbitrale [17, p.936-937].

În ceea ce privește „ordinea publică procedurală”, este obișnuit ca instanțele să revizuiască hotărârile care sunt prezentate acestora spre recunoaștere și executare în scopul verificării dacă sunt viciate de fraudă, corupție sau altă încălcare importantă a garanțiilor procesului echitabil [8, p.266]. Bunăoară, instanțele au constatat o încălcare a ordinii publice procedurale atunci când arbitrii au acționat cu nerespectarea principiilor independenței și imparțialității. Într-o cauză judecată în Elveția, faptul că consilierul uneia dintre părți în timpul negocierilor contractuale a inserat în contract o clauză care îl desemna ca arbitru unic în cazul unui litigiu între părți a fost considerat a nesocoti ordinea publică [26].

Aplicarea noțiunii de ordine publică în jurisprudența din Republica Moldova

În Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea de către instanțele de judecată a prevederilor legale la soluționarea unor chestiuni în cadrul examinării litigiilor în care părțile au încheiat convenția de arbitraj, nr. 2 din 30.03.2015 [4], nu se operează cu termenul „ordine publică” folosit în Legea 24/2008, ci cu „principiile fundamentale ale legislației RM”, așa cum este formulat în art.480 alin.(2) lit h) CPC RM. Potrivit CSJ, „principiile fundamentale ale legislației RM rezultă în mod prioritar din Constituția RM. De asemenea, acestea pot fi desprinse și din legislația fiecărei ramuri de drept (Codul civil –

în special art.1², Codul de procedură civilă – în special art. 4 – 12³). Cu titlu de exemplu CSJ enumeră o serie de principii care ar putea fi încadrate în art.480 alin.(2) lit.h) CPC RM: principiul contradictorialității; principiul egalității în drepturi a părților; principiul imparțialității; principiul disponibilității în drepturi a participanților la proces și altele în această ordine de idei; principiile dreptului de proprietate; principiul libertății contractuale etc. (pct.43). Totodată, în Hotărârea Plenului CSJ vizată se atenționează că „[...] cererea în desființare a hotărârii arbitrale are ca temei motive de ordin formal privitoare la aplicarea convenției arbitrale și la respectarea procedurii arbitrale, instanța neavând dreptul de a cenzura modul în care arbitrajul a judecat fondul cauzei. În această ordine de idei, instanța de judecată nu este în drept: să facă analiza aplicării corecte a normelor de drept material; să cerceteze probele examinate în arbitraj; să analizeze circumstanțele cauzei; să modifice hotărârea arbitrală” (pct.41).

Este de notat că raționamentele și îndrumările expuse de CSJ în hotărârea vizată sunt inspirate din convențiile internaționale și din jurisprudența comparată în materie și se găsesc în deplină corespundere cu principiile și tendințele în dezvoltarea arbitrajului comercial internațional modern. Cu părere de rău, instanțele judecătorești naționale nu întotdeauna urmează îndrumările forului judecătoresc suprem citate *supra*, procedând, de fapt, ca instanțe ierarhic superioare, care apreciază modul în care tribunalele arbitrale aplică normele de drept material și procesual.

Colegiul civil, comercial și de contencios administrativ al Curții de Apel Chișinău, în decizia din 22.04.2021 privind recursul declarat de F. pe marginea cererii depuse de F. către V.R. și T.C. privind desființarea parțială a hotărârii Curții de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a RM din 18.09.2020, a casat încheierea Judecătoriai Chișinău (sediul Centru), prin care cererea de desființare a hotărârii arbitrale în cauză a fost respinsă și a desființat respectiva hotărâre arbitrală. În decizia sa, instanța de recurs a efectuat o analiză a circumstanțelor de fapt și de drept ale cauzei și a considerat „nejustificată poziția Curții de Arbitraj [...], potrivit căreia F. a admis o neexecutare esențială a obligațiilor sale contractuale [...]”. La fel, instanța de recurs a conchis că contractul, care a stat la baza litigiului, „[...] nu a fost rezolvit potrivit prevederilor Convenției ONU privind vânzarea internațională de mărfuri și astfel nu a fost întrunită condiția privind solicitarea daunelor-interese”. În consecință, instanța de recurs a statuat că „...odată cu încasarea daunelor-interese în contul V.R., hotărârea arbitrală încalcă principiul imparțialității, principiul contradictorialității și principiul egalității părților în proces”, fără, însă, a argumenta în ce a constat încălcarea fiecărui principiu în parte. Completul judiciar a menționat că odată cu dispunerea încasării daunelor-interese în beneficiul V.R. și odată cu calculul mărimii acestui prejudiciu, „[...] a fost adusă atingere principiului relativității contractului, precum și principiului nemijlocirii și oraltății în dezbaterile judiciare”. În plan procesual, instanța de recurs a procedat la interpretarea unui articol din Regulamentul cu privire la procedura de arbitraj comercial internațional, aprobat prin Decizia Consiliului Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova, și a conchis că Curtea de Arbitraj a interpretat și a aplicat greșit propriul regulament, fapt ce a adus la aceea că a fost admisă incorect cererea reconvențională a V.R. către F. În continuare, deși, potrivit deciziei instanței de recurs, „[...] acțiunea reconvențională a fost primită spre examinare cu încălcarea competenței și a regulilor procedurale [...]”, instanța de recurs s-a expus și „[...] cu privire la netemeinicia acesteia; or, prin satisfacerea integrală a acesteia, Curtea de Arbitraj a admis în mod evident încălcarea unui șir de principii fundamentale ale legislației Republicii Moldova”.

Din analiza hotărârii instanței de recurs se învederează faptul că respectiva instanță de judecată, în pofida îndrumărilor CSJ și a practicilor internaționale în materia arbitrajului, a recurs la așa acțiuni ca analiza împrejurărilor de fapt ale cauzei, cercetarea probelor examinate în arbitraj, aprecierea aplicării normelor de drept material și procesual etc. Pe această cale, invocând încălcarea unor principii fundamentale ale legislației

² În art.1 CC RM (în redacția în vigoare la momentul hotărârii citate) sunt enumerate așa principii ca recunoașterea egalității participanților la raporturile reglementate de ea, inviolabilității proprietății, libertății contractuale, inadmisibilității imixtiunii în afacerile private, necesității de realizare liberă a drepturilor civile, de garantare a restabilirii persoanei în drepturile în care a fost lezată și de apărare judiciară a lor.

³ În art.4 -12 CPC RM sunt inserate următoarele principii: judecarea justă, în termen rezonabil, a cauzelor de apărare a drepturilor încălcate sau contestate, a libertăților și a intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice și asociațiilor lor, ale autorităților publice și ale altor persoane care sunt subiecte ale raporturilor juridice civile, familiale, de muncă și ale altor raporturi juridice; apărarea intereselor statului și ale societății; consolidarea legalității și a ordinii de drept; prevenirea cazurilor de încălcare a legii; accesul liber la justiție; modalitățile de apărare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime; dreptul la asistență juridică etc.

Republicii Moldova, se pare că instanța de judecată, de fapt, a cenzurat modul în care arbitrajul a judecat fondul cauzei, ceea ce nu este în corespundere cu principiile general recunoscute ale arbitrajului comercial internațional.

Concluzii

1. Este necesar de uniformizat reglementările naționale în materia controlului jurisdicțiilor statale asupra hotărârilor arbitrale internaționale, inclusiv în ceea ce ține de temeiurile de desființare a acestor hotărâri și de eliminat discrepanțele existente între textele din Legea 24/2008 și din Codul de procedură civilă. *Inter alia*, trebuie să fie asigurată o unitate a terminologiei, avându-se în vedere că în art.37 din Legea 24/2008 se operează cu sintagma „*ordine publică*”, pe când în art.480 CPC RM se utilizează expresia „*principiile fundamentale ale legislației Republicii Moldova și bunele moravuri*”. Categoriile vizate sunt foarte apropiate, întrucât, după cum indică și prezentul studiu, în majoritatea definițiilor categoriei juridice „ordinea publică”, propuse în doctrină și în jurisprudența comparată, se face referire la „principiile fundamentale” ale dreptului. Totuși, nu se poate afirma că aceste categorii sunt identice, deoarece categoriei „ordinea publică” i se atribuie, uneori, un conținut mai larg (a se vedea, de ex.: Rezoluția 2/2002 a Asociației de Drept Internațional, citată *supra*).

2. Instanțele judecătorești din Republica Moldova trebuie să se conformeze standardelor statelor dezvoltate în materia arbitrajului comercial internațional în ceea ce privește limitele intervenției jurisdicțiilor statale în cadrul arbitrajului, adoptând o interpretare limitativă a noțiunii de ordine publică, potrivit căreia, desființarea unei hotărâri arbitrale sau refuzul de a recunoaște și executa o hotărâre arbitrală străină trebuie să opereze doar atunci când respectiva hotărâre arbitrală atentează la cele mai fundamentale valori ale justiției și moralei, pe care se bazează sistemul nostru juridic. Trebuie descurajată practica potrivit căreia, sub pretextul încălcării ordinii publice (principiilor fundamentale ale legislației Republicii Moldova), instanțele de judecată, chemate să efectueze controlul hotărârilor arbitrale internaționale, recurg la cenzurarea modului în care tribunalele arbitrale au judecat fondul cauzei.

3. În cadrul intervenției jurisdicțiilor statale în arbitrajul comercial internațional este necesar de a fi asigurat un echilibru just între cele două principii incidente în materia dată: pe de o parte, principiul controlului minim necesar al jurisdicțiilor statale asupra desfășurării arbitrajului, care are ca scop asigurarea garanțiilor procesului echitabil și protejarea părților aflate în litigiu contra unor eventuale încălcări ale drepturilor și intereselor lor ocrotite de lege; iar, pe de altă parte, principiul autonomiei arbitrajului comercial internațional, care are ca scop protejarea jurisdicției arbitrale contra unor eventuale imixțiuni imprevizibile și abuzive din partea jurisdicției statale, în măsură să afecteze procesul arbitral, ca modalitate alternativă de înfăptuire a justiției în cauzele comerciale internaționale.

Referințe:

1. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.88-89, art.316.
Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=110184&lang=ro# [Accesat: 30.03.2022]
2. UNCITRAL Model Law on International Commercial Arbitration (1985), with amendments as adopted in 2006.
Disponibil: https://uncitral.un.org/en/texts/arbitration/modellaw/commercial_arbitration [Accesat: 30.03.2022]
3. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958) Disponibil: <http://www.cmac.org.cn/wp-content/uploads/2018/08/New-York-Convention-E.pdf> [Accesat: 30.03.2022]
4. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova*, 2015, nr.6, p.4.
5. WINNIE (JO-MEI), M. *Public Policy in the Judicial Enforcement of Arbitral Awards: Lessons for and from Australia. Doctoral thesis.* Bond University, Australia, 2005. Disponibil: <https://pure.bond.edu.au/ws/portalfiles/portal/24840462/fulltext.pdf> [Accesat: 30.03.2022]
6. *Citat după:* Interim report on public policy as a bar to enforcement of international arbitral awards. International Law Association, London Conference (2000). Disponibil: <https://www.law.umich.edu/facultyhome/drwcasebook/Documents/Documents/ILA%20Report%20on%20Formation%20of%20Customary%20International%20Law.pdf> [Accesat: 30.03.2022]
7. United States / 23 December 1974 / U.S. Court of Appeals, Second Circuit / Parsons & Whittemore Overseas Co. v. Societe Generale de L'Industrie du Papier (RAKTA) / 74-1642, 74-1676. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=714 [Accesat: 30.03.2022]
8. Guide du secrétariat de la CNUDCI sur la Convention pour la reconnaissance et l'exécution des sentences arbitrales étrangères. New York, 1958. 369 p. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/pdf/guide/2016_NYCG_French.pdf [Accesat: 30.03.2022]

9. Emirats Arabes Unis et consorts c. Westland Helicopters Limited, Tribunal Fédéral Suisse, 19 avril 1994. Disponibil: http://relevancy.bger.ch/php/clir/http/index.php?highlight_docid=atf%3A%2F%2F120-II-155%3Ade&lang=de&type=show_document [Accesat: 30.03.2022]
10. LALIVE, P. Transnational (or Truly International) Public Policy and International Arbitration. In: *Quo Vadis Arbitration? Sixty Years of Arbitration Practice*, 1999.
11. International Council for Commercial Arbitration. Guide to the interpretation of the 1958 New York Convention. Haga: International Council for Commercial Arbitration, 2011, 179 p. Disponibil: http://www.arbitration-icca.org/publications/NYC_Guide.html [Accesat: 30.08.2021]
12. Decision dated 4 December 1992. In: *Yearbook Commercial Arbitration*. Vol. XXII, Kluwer Law International, 1997.
13. Résolution 2/2002 de l'Association de Droit International. Disponibil [file:///C:/Users/Aurel/Downloads/Conference%20Resolution%20\(French\)%20New%20Delhi%202002%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Aurel/Downloads/Conference%20Resolution%20(French)%20New%20Delhi%202002%20(1).pdf) [Accesat: 30.03.2022]
14. NORD, N. *Ordre public et lois de police en droit international privé. Thèse pour le doctorat en droit*. Université Robert Schouman, Strasbourg, 2003. Disponibil: http://cdpf.unistra.fr/fileadmin/upload/CDPF/theses_memoires_et_rapports/ordre_public_et_lois_de_police.pdf [Accesat: 30.03.2022]
15. Allsop Automatic Inc. c. Tecnoskisnc, Cour d'appel de Milan (Italie), 4 décembre 1992. In: *Yearbook Commercial Arbitration, vol. XXII*, Kluwer Law International, 1993, p.725.
16. Tribunal Fédéral Suisse, Arrêt du 8 mars 2006, No. 4P.278/2005. Disponibil: <https://juricaf.org/arret/SUISSE-TRIBUNALFEDERALSUISSE-20060308-4P2782005> [Accesat: 30.03.2022]
17. FOUCHARD, PH., GAILLARD, E., GOLDMAN, B. *Traité de l'arbitrage commercial international*. Paris: Litec, 1996. 1225 p.
18. SANDERS, P. Commentary. In: *60 Years of ICC Arbitration - A Look at the Future*. Paris: ICC Publishing, 1984.
19. BCB Holdings Limited and The Belize Bank Limited c. The Attorney General of Belize, Cour de justice des Caraïbes, juridiction d'appel, 26 juillet 2013. Disponibil: http://www.worldcourts.com/ccj/eng/decisions/2013.07.26_BCB_Holdings_Ltd_v_Attorney_General_of_Belize.htm [Accesat: 30.03.2022]
20. United World c. Krasny Yakor, Cour federale d'arbitrage de la Region de Volga-Viatka (Federation de Russie), 17 fevrier 2003. Disponibil: <https://books.google.md/books?id=BnpVBAAAQBAJ&pg=PA110&lpg=PA110&dq=United+World+c.+Krasny+Yakor> [Accesat: 30.03.2022]
21. Cour suprême (Autriche), 26 janvier 2005, 3Ob221/04b. In: *Yearbook Commercial Arbitration, vol. XXX*, Kluwer Law International, 2005. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=904&opac_view=6 [Accesat: 30.03.2022]
22. Sei Societa Esplosivi S.p.A. c. L-3 Fuzing and Ordonance Systems, Inc., District Court, District of Delaware (USA), 17 february 2012. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1241 [Accesat: 30.03.2022]
23. Schreter c. Gasmac, Cour de justice de l'Ontario (Division generale) (Canada), 13 fevrier 1992. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=904 [Accesat: 30.03.2022]
24. Chealsea Football Club Ltd. c. Adrian Mutu, District Court, Southern District of Florida (USA), 13 fevrier 2012. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1240 [Accesat: 30.03.2022]
25. NTT Docomo Inc. c. Ultra D.O.O., District Court, Southern District of New York (USA), 12 octobre 2010. Disponibil: https://newyorkconvention1958.org/index.php?lvl=notice_display&id=1095 [Accesat: 30.03.2022]
26. Tribunal de district d'Affoltern am Albis (Suisse), 26 mai 1994. In: *Yearbook Commercial Arbitration, vol. XXIII*, Kluwer Law International, 1998, p.754.

Date despre autor:

Aurel BĂIEȘU, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Facultatea de Drept, Universitatea de Stat din Moldova; arbitru la Curtea de Arbitraj Comercial Internațional de pe lângă Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova.

E-mail: aurel.baiesu@usm.md

ORCID: 0000-0002-0218-446X

Prezentat la 23.05.2022